

# מפנימיות הרוח והחומר - הפלאות של "קץ הפלאות"

## חוה נתן-צוטריין

בן ציון יהושע, קץ הפלאות, הוצאת 'ניב', 255 עמ'.

**תקציר הספר:** עשרים וארבעת הסיפורים הכלולים ב"קץ הפלאות", מאת הסופר בן-ציון יהושע, מגוללים פרשיות מרתקות של אהבות ושנאות, כשפים ומיסטיקה, יצרים פרועים ורומנטיקה, תככים ומזימות, סבל ואושר, דמעות וצחוק משובב. גיבורי הסיפורים חיים בין ארץ לשמיים, בין מציאות לחלום, וספוגים אמונה מיסטית ותהייה במופלא. מתוך עלילות הספר המרתקות ניבטת ירושלים, המנדטורית והעכשווית, על האווירה הייחודית שבה. בעלילות הספר ובדמויות הלא שגרתיות ניתן לחוש בקסם הירושלמי. חותם של אמת מצוי גם במסעותיו של הסופר, הנושאים עמם את ההווה האנושית, היהודית והישראלית.

**סקירת שלושה סיפורים ע"י חוה צוטריין נתן:** הסופר בן ציון יהושע בונה עלילות וסיפורים, מצרף מילים שהשתלשלותם מפנימיות הרוח והחומר. סיפוריו זורמים בנחלי דמיון, חלום, מציאות וזיכרונות שרובם מתרחשים בירושלים של פעם, מהם הוא קוסם עלילות בחכמה ורגש אמן, תיאורים ודימויים. דמות האם עוברת כחוט השני בסיפוריו וברומנים שלו. זאת דמות מיסטית, שרוח אלוהים מרחפת מעליה. הקורא חוזה בקריאתו תמונות רבי צבעים, הנטמעים ומתכתבים עם כל החושים והיצרים. בכתביתו, עוצמות המחיות בגווניהם דמויות אדם, טבע, זמן ומקום.

בסיפור "אמו של משיח צדקנו" האם היא המספרת. היא פותחת את סגור לבה בפני בנה הצעיר ומספרת לו על אחיו שנפטר ביום היותו בר מצווה. האם מאדירה את דמותו של הילד המת ומבלי משים ממזערת את דמותו של נוריאל. "מיכאל אחיך היה מלאך, ואתה ילד ככל הילדים... מיכאל היה ילד יפה וחכם שהוריד את השמים לארץ... הוא ירד משמיים ויום אחד נסק אל מעבר לעננים לירח ולכוכבים ונעלם בין שביל החלב לשביל הזהב... אתה הילד שבא לעולם במקום המלאך שלי שעלה למרומים" (עמ' 9). האם מספרת לנוריאל על חבלי הלידה. בזמן ההיריון בטנה נחבלה, ובזמן הלידה המיילדת מזדעקת שלוולד "שני ראשים". כל הדמויות של השכונה מעורבים בלידה פלאית זו. המקובל חכם דואק תוקע בשופר גדול ומכריז "אשרינו שזכינו, משיח בן דוד בא לשערי ירושלים... באה שעת הגאולה" כל העולם רואה בכך סימן של גאולה... ירושלים וארץ ישראל יוצאות מדעתן, התיאור הצבעוני והסוריאליסטי של טקס ברית המילה צופן הפתעות. האם משיח צדקנו מגיע? האם ציפיותיו של המקובל דואק התממשו?

גם בסיפור "כינורו של מיכאל", האם היא המספרת. "בוקר וערב עמדתי ליד המשקוף של הכניסה, הושטתי יד למזוזה וביקשתי מדינה עברית, עלייה חופשית... כשלחשתי 'ירושלים' חשבתני על ארץ ישראל כולה" (עמ' 189). היא מתרפקת על זכרו של מיכאל ומבקשת מאלוהי הנביא, הצדיקים, והתנאים, שישמרו עליו. היא מספרת לבנה נוריאל שעניו של מיכאל התיזו ניצוצות של רוח הקודש... בלילות הייתה עומדת למראשותיו של מיכאל ומקשיבה לחלומות שחלם. ילד יוצא דופן שידעותיו מגיעות אליו מאפיקים סמויים מן העין. ילד שנרדף על-ידי חבריו לכיתה. רצונו העיקש של מיכאל היה לנגן בכינור. האם לוחצת על רגשות האב ומשכנעת אותו לקנות לילד כינור: "אם הילד ימות מרוב עצב שאין לו כינור, גם אני אמות" (עמ' 191). מיכאל לימד עצמו לנגן, וכדוד המלך היה שר ומנגן מזמורי תהלים. האם מספרת שבבר-המצווה שלו דקלם ברהיטות את דרשתו, אחר הוציא את כינורו מהנרתיק, והקהל היה המום וקשוב לצלילים שמילאו את חלל בית הכנסת וריתקו את הלבבות. "מיכאל ניגן ושר בקול צלול – אשא עיני אל ההרים", עת הקהל ליווה בהתלהבות את שירתו. השבת קרבה, מיכאל החוויר, ניגונו ושירתו נחלשו, "ונידמה היה שמיתר פקע בליבו של מיכאל... התמוטט כשהטלית והתפילין עוטפים אותו כתכריך" (עמ' 193). האם הרעישה שמים וארץ בתפילותיה, אולם הדין נחתם. האם מוסיפה ומספרת לנוריאל "מיכאל בא מהחלומות וחזר לארץ החלומות... הוא משיח בן דוד שבא לבשר לעולם על הגאולה הקרבה... נוריאל, הבן היקר לי, אתה הנחמה הקטנה שלי. שמחתי שנוולדת ילד רגיל. היית תלמיד טוב אבל לא גאון ולא ניגנת בכינור. באת לעולם להיות ילד ככל הילדים". האם

המופיעה בסיפוריו היא אישה גדולה מהחיים. פגשנו את דמותה הנערצת בספרי הפרוזה רחבי היריעה של הסופר, בספרים "שתיקת התרנגול", ו"סימורג – ציפור האש", וביתר כתביו. מצד אחד, אישיותה ארצית ומעשית, מקיימת את כל הכתוב על אשת חיל: "חֲכָמוֹת נָשִׁים, בְּנֵתָה בֵּיתָה" (משלי יד, א). היא ממתנת את רוחו הסוערת של בעלה, מתנהלת בתושייה ותבונה, מפשרת ומגשרת במחלוקות, מיישרת הדורים, ומגינה על ילדיה כלביאה. מצד שני, ברוחה ואמונתה היא מרחפת בין שמים וארץ. מיסטית באמונתה העממיות, ובעיקר – מאמינה בלב שלם בַּאֵל ומתקשרת עם רוחות צדיקים בשני מוקדים עיקריים: בתפילותיה כשהיא צמודה למזוזה (שומר דלתות ישראל, שְׁדִי, שְׁדָה, הכוחות שבאחדות הניגודים), ובבלקון המחבר כגשר בין ארץ לשמים. בבלקון גדלים צמחי-מרפא ועשבי-בושם ולימון שהיא מטפחת, ועופות השמים אוכלים מידה. מהארץ היא מעלה בסלה הקשור בחבל את תנובות האדמה, פרי וירק מידי של האיש שלה. זו עת רצון ואהבה מפייסת בין שתי הדמויות הקוטביות. במבט העל שלה היא מדמה, כאמור, גשר לרקיע, שם נפתח שער לתפילותיה ומשאלותיה באמצעות רוחות הצדיקים שאליהם סגדה. החיים מתנהלים בכל גוניהם וסמליותם, כש"בריזות נישאות מהים הגדול שטיפסו ושייטו על פני ירושלים" (מסיפור קץ הפלאות). חייה וחיי משפחתה נחלקים לזמן לפני המאורעות שהתרחשו בירושלים, זמן בו היה שפע, ואחריו, החיים במהלך המלחמה, כאשר בעלה, ראש המשפחה, נפצע ונפטר. מקור פרנסתם אבד, וחיי המשפחה התהפכו לְחֶסֶר ועוני. למרות המצב הקשה נשמרו תושייתה, גאוותה וכבודה העצמי, ולא שחה זקיפות קומתה.

בסיפור "בעננים ראיתי את אמא" האם הדעתנית והרוחנית מופיעה כבעלת כוחות על, תפילותיה נענות עד כי נראה שהיא "שולטת ברוחות שבאו להשתחוות אפיים בירושלים ומשם נשבו אל העולם כולו" (עמ' 176). מוטיב האהבה וההערצה לאם, ועם זאת החשש מכוחותיה המיסטיים, עוברים כחוט השני בכל סיפורי הסופר בן ציון יהושע. נדמה לקורא המתבונן שחיים שלמים נפרשים לפניו בפנימיותם של הדברים, כאשר תיאוריהם מתחברים לרגשותיו העמוקים של הקורא עצמו. השפה בה כתובים הסיפורים היא שורשית, עשירה, ובהירה, כתובה בהומור ואירוניה דקה. בקיאותו של הסופר בארון הספרים היהודי ובמקורות חז"ל הם ערך מוסף המעשיר את סיפוריו. הסופר פאולו קאולו, שהעיד על עומקי כתיבתו שלו, אמר: "אני הוא כל האנשים שפגשתי, אני הוא כל הקוראים שהבינו את נפשי מִסְפָּרִי". כך הייתי אומרת גם לגבי כתיבתו של בן ציון יהושע.

יקום תרבות